

Euthanasie en politiek

Frans van der Lem

Laatst was ik voor een training in een Belgisch klooster. In de bibliotheek bleek een van de titels mij intrigerend aan te staren: "Euthanasie: Waarom niet?" van Marc Desmet. De titel was op verschillende manieren uit te leggen. En dat bleek ook de bedoeling. Ik besloot er mijn gedachten eens over te laten gaan.

Prompt kregen we als redactie van Sociale Psychiatrie de uitnodiging om de presentatie van "Staat en taboe" bij te wonen, het nieuwste boek van Paul Frissen.

Ook al behandelen zij hetzelfde onderwerp, het zijn twee volkomen verschillende "pillen".

Het eerste boekwerk is vooral ethisch van aard en behandelt de uitvoering, geïllustreerd met concrete casuïstiek. Juist die feitelijke praktijkgevallen spreken de uitvoerende hulpverlener sterk aan. Alsof de lezer zelf bij het ziekbed aanwezig is.

Het tweede boek is abstracter en juist weer politiek en filosofisch georiënteerd. De materie wordt benaderd vanuit andere uitgangspunten waardoor beide boeken elkaar aanvullen. En er als het ware een soort tweeluik ontstaat.

De thematiek houdt mij al jaren bezig

Ik ben al lid van de Nederlandse Vereniging voor een Vrijwillig Levenseinde (NVVE) sinds de oprichting ervan omstreeks 1975.

Tijdens mijn werk als verpleegkundige binnen een universitaire kraamkliniek en een landelijke kankerkliniek, realiseerde ik mij dat wij vaak onze dwangmatige en plichtsgetrouwe handen dienen thuis te houden. Want vaak belandden patiënten - middels allerlei levensverlengende ingrepen - in een uitzichtloos ziekbed. Waarna dan het vraagstuk van de euthanasie aan de orde kwam. Hadden we dan misschien toch beter iets terughoudender kunnen zijn?

Als Sociaal Psychiatrisch Verpleegkundige binnen de Randstad zat ik elke dag op drukke en onoverzichtelijke wegen. Van crisis naar crisis. En liep daarmee dagelijks een concreet risico op een traumatisch verkeersongeval. Als toeschietelijke hulpverleners mijn lichaam dan in leven zouden weten te houden, kon ik weleens langdurig comateus vegeteren binnen een verpleeghuis.

Doch als POH-GGZ word ik door "mijn" huisartsen regelmatig geconsulteerd en ingezet bij levenseindeproblematiek:

- Suïcidale patiënten die lichamelijk optimaal functioneren, doch kampen met chronisch psychiatrische problematiek en graag willen dat "het" eens ophoudt.
- Patiënten die psychisch en sociaal "alles op een rijtje" hebben, maar lichamelijk ernstig lijden en verdere aftakeling en teloorgang willen vermijden. De huisarts heeft dan veelal een vertrouwde en wederzijds invoelbare verstandhouding met de patiënt. En raakt ook persoonlijk sterk betrokken. Verlangt van mij als praktijkondersteuner om hem te helpen een objectief standpunt in te nemen.
- Doch ook bij een verstoorde communicatie, zoals wanneer echtelieden elkaar tegenspreken. De man lijdt bijvoorbeeld aan een ernstige voortschrijdende lichamelijke aandoening. Binnenkort kan hij zijn mening niet meer kenbaar maken. Doch hij wil zij echtgenote noch belasten, noch voor de voeten lopen. En legt zijn zelf te nemen besluit in haar handen.

Beide boektitels spraken mij om meerdere redenen aan. Het eerste kwam wat mij betreft als een geschenk uit de hemel. Het tweede zette mij weer met beide benen op de grond.

Marc Desmet, de schrijver van het boek, is zowel arts als priester. Naast geneeskunde heeft hij zowel theologie als filosofie in zijn pakket zitten.

Zijn pleidooi voor nederigheid en verdragen van onzekerheden, sluit wel erg nauw aan bij mijn jarenlange werk in de zorg en doorlopende studie naar de professionele intuïtie, presentietheorie en mindfulness.

Daarin speelt het aansluiten en het oprechte onbevooroordeelde contact met de patiënt een sleutelrol. Met al onze levenslange ervaring en geleerdheid weten we vaak lang niet alles vantevoren.

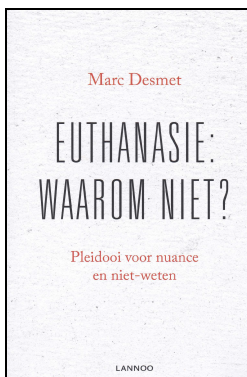
Je kunt de titel van het boek lezen als dat euthanasie niet toegepast mag worden. Maar taalkundig kun je het tegelijkertijd opvatten als zeer voor de hand liggend. De praktijk leert dat euthanasie niet vanzelfsprekend is. En hopelijk ook nooit zal worden.

Met de "geassisteerde suicide", zoals Desmet het omgaan met het "voltooide leven" formuleert, komen we onmiddellijk bij het boek van Paul Frissen.

Zijn boek over de politiek van de goede dood, handelt eveneens over existentiële vraagstukken als het leven en sterven. Na de geboorte, is de dood het meest intrigerende thema. Maar de macht tot ingrijpen is aan de staat. De staat stelt de grenzen aan de autonomie van het individu. Terzake van euthanasie, delegeert de staat die bevoegdheid aan de arts.

De wet en het recht gaan hand in hand om het leven te beschermen. De wet zorgt er tegelijkertijd voor dat stervenshulp geboden kan worden bij uitzichtloos en ondraaglijk lijden. Dan hoeft het niet stiekem.

Doch terughoudendheid blijft op zijn plaats
Euthanasie hoort een ongemakkelijk onderwerp te blijven.
En kan dus nooit tot een "nette regeling" leiden.

Euthanasie waarom niet?
Pleidooi voor nuance en niet-weten

Marc Desmet
Uitgever: Lannoo
Nederlands 2e druk 9789401426664 nov. 2015
Paperback 320 pagina's, € 19,99

Frans van der Lem

'Er ontbreekt iets essentieels in het maatschappelijk debat over euthanasie: nuance.'
Dat is de basisstelling van Marc Desmet, meer dan twintig jaar actief als palliatieve-zorgarts.

Euthanasie: waarom niet? probeert die nuances onder woorden te brengen. Ja, waaróm niet? Euthanasie moet in bepaalde lijdenssituaties kunnen. En tegelijkertijd, waarom níét? De praktijk leert dat euthanasie niet vanzelfsprekend blijft.

Niet voor de zieke, die afhankelijk is van een goed luisterende arts.
Niet voor naasten, die alles soms erg verschillend beleven.
Niet voor artsen. En er is nog een betrokkene: onze maatschappij.
Leven we te lang? Weten we geen weg meer met lijden?
Of willen we economisch niet tot het uiterste gaan in de zorg?

Zo veel vragen en vaak zo weinig genuanceerde antwoorden die de mediawaan van de dag overstijgen. Marc Desmet wil recht doen aan de complexiteit van de lijdensbeëindiging, met verhalen uit zijn euthanasiebegeleidingen, voorbij de simpele tegenstelling.
Dit boek wil vooral doen nadenken. Op zoek naar praktische wijsheid die ook durft te zeggen: Ik weet het niet.

Marc Desmet is jezuïet en sinds 1993 palliatieve-zorgarts in het Jessa Ziekenhuis te Hasselt. Hij studeerde filosofie aan het Centre Sèvres te Parijs, geneeskunde en theologie aan de KuLeuven.

Staat en taboe
Politiek van de goede dood

Paul Frissen
Boom uitgevers Amsterdam
2018 | ISBN 9789024424207 | 200 pagina's,
Hardback € 29,90, E-book € 15,00

Frans van der Lem

Welke rol speelt de staat als het gaat om de beschikking over leven en dood?

Van oudsher heeft de staat het monopolie op het geweld en mag hij dus beschikken over leven en dood van zijn burgers. De staat kan mensen de oorlog insturen, mag geweld gebruiken tegen burgers en kon in vroeger tijden zelfs de doodstraf opleggen. Naderhand kwam er de zogeheten 'biopolitiek': de zorg voor de publieke gezondheid en het voortbestaan van de soort - steeds het exclusieve domein van de staat.

In Nederland is met de euthanasiewetgeving een deel van het monopolie overgedragen aan de dokter. In het huidige debat over het voltooide leven willen velen deze macht nog verder verleggen, namelijk naar de zelfbeschikkende burger, die daarbij professionele hulp mag eisen. Maar als de staat plicht heeft om alle burgers te beschermen zodat zij hun leven zo autonoom mogelijk kunnen leven, betekent dat ook dat de staat grenzen moet stellen. In het licht van het geweldsmonopolie heeft het debat over het voltooide leven niet allen een ethische, maar ook een politieke dimensie: hoe autonoom mag de burger over zijn of haar eigen leven beschikken?
Of: wie mag doden?

Frissen laat in Staat en taboe zien welke rol taboes, verboden en grenzen spelen in de gespannen verhouding tussen staat en burger. Frissen combineert onderzoek naar de praktijk met filosofische reflectie.

Paul Frissen (1955) is decaan en bestuursvoorzitter van de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur in Den Haag en hoogleraar bestuurskunde aan Tilburg University.